

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА ЖИТТЄВІ ЗАВДАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПРАЦЯХ ЗАРУБІЖНИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ ДОСЛІДНИКІВ

В. П. Єгорова

Херсонський державний університет, valeriasoltus20@gmail.com

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент С. І. Бабатіна

Аналізуючи психологічні особливості життєвого шляху особистості важливим аспектом постає питання вивчення процесів побудови особистістю власного життя, перспективи майбутнього та осмислення минулого. Саме життєві завдання особистості обумовлюють процеси самовизначення та часову перспективу у цілому.

Дослідження життєструктурування особистості, зокрема життєвих завдань, особистості представлено у працях сучасних дослідників: С. Бабатіної, І. Єрмакова, О. Злобіної, В. Тихонович, О. Кляпець, О. Кочубейник, В. Крайчинської, С. Крутько, С. Максименка, Т. Ларіної, Л. Лепіхової, Г. Несен, В. Панок, Г. Рудь, Л. Сохань, Н. Тавровецької, Н. Татенко, Т. Титаренко та інших.

Психологічний розгляд людського життя передбачає вивчення особливостей життєвого шляху особистості, зокрема її життєвих завдань, оскільки саме вони у більш повній мірі дозволяють проаналізувати сутність даного процесу. Перейдемо до визначення життєвого шляху та життєвих завдань у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Відомий вітчизняний психолог Б. Ананьєв вважає, що: «життєвий шлях людини – це історія її формування і розвитку у певному суспільстві як сучасника певної доби і ровесника певного покоління. Життєвий шлях – це унікальна, своєрідна драма буття особистості, кожен акт якої є результатом зіткнення безлічі індивідуально-неповторних характерів і життєвих обставин, соціальних і природних умов існування. Життєвий шлях органічно поєднує біологічне й історичне, соціальне й індивідуальне. Це поєднання відбувається в особистості, у її активності, учинкові» (Тавровецька Н. І.) [цит. за 5, с. 498].

Отже, учений зазначає, що життєвий шлях особистості реалізується у двох площинах – індивідуальній та суспільно-історичній.

Дослідник В. Панок визначає життєвий шлях як: «сукупність подій та обставин індивідуального розвитку, які вирішальним чином вплинули на формування особистості та зумовили її структуру й основну життєву проблематику. Життєві обставини – це сукупність соціальних, біологічних та екологічних чинників, що діють на людину протягом усього її життя, обумовлюючи індивідуально неповторну особисту історію та індивідуальність кожної особи» (Панок В. Г., Рудь Г. В.) [4, с. 55].

Досліджуючи життєвий світ особистості Т. Титаренко зазначає, що: «становлення життєвого світу особистості у процесі розгортання життєвого шляху являє собою не лише єдність життя людини в часових модусах її минулого, теперішнього й майбутнього. Життєвий світ особистості, окрім життєвого часу, включає і життєвий простір. Саме специфіка життєвого простору як системи найбільш значущих для людини міжособистісних стосунків визначає специфіку її життєвої самореалізації під впливом значущих інших, а також її власну самотрансценденцію у процес самореалізації інших людей.» (Титаренко Т. М.) [6, с. 4]. Таким чином, дослідниця вважає, що життєвий світ особистості виявляється через стосунки зі світом, ставлення до майбутнього, сьогодення і минулого, і саме ці стосунки і визначають цей світ.

Український науковець С. Максименко зазначає, що життєвий шлях особистості вивчається у рамках трьох психологічних підходах: «розуміння життєвого шляху як самоздійснення людини (Ш. Бюлер); концептуальне уявлення С. Рубінштейна, котрий загострював увагу на мотиваційній регуляції життєвого шляху через аналіз поняття «спрямованість особистості»; система уявлень про життєвий шлях особистості, яка ґрунтується на поняттях життєвої кризи і періодизації життя (Л. Анциферова, Т. Титаренко)» (Максименко С. Д.) [2, с. 5].

Перейдемо до вивчення життєвих завдань особистості у працях сучасних дослідників.

Сучасна українська дослідниця Т. Титаренко детально досліджувала формування життєвих завдань особистості. Авторка вказує, що життєві завдання можна розглядати у трьох векторах: як механізм життєструктурування, як авторський текст та як інтенсивні практики. Дослідниця зазначає, що способи побудови життєвих завдань у повній мірі представлені у працях О. Кочубейник: «за допомогою двох вимірів: «продуктового-описового» та «імпульсивного-інтуїтивного-рефлексивного». Перший вимір віддзеркалює міру орієнтованості особистості у своєму внутрішньому світі. Описовий спосіб означає формулювання завдання за допомогою ключових слів типу «отримати», «придбати», «виконати», чим маркуються певні дії, а не бажані з погляду самоздійснення результати. А продуктивний спосіб передбачає вироблення особистісної стратегії, що дозволяє орієнтуватися у віддаленому майбутньому, потужно використовуючи наявний ресурс. Другий вимір є проекцією міри орієнтованості особистості у зовнішньому світі. Цей континуум дозволяє говорити про такі способи постановки завдань, як рефлексивний, націлений на максимальний особистісний результат; імпульсивний, коли завдання задовольняє миттєвим ситуативним вимогам, та інтуїтивний, коли при постановці завдань людина орієнтується на сліди колишніх емоційних вражень, неусвідомлювані «відчуття». Найбільш ефективними стають завдання, спосіб постановки яких є продуктивно-рефлексивним. Такі завдання є новими, адекватними, відкритими, енергетично потужними, довготривалими» (Титаренко Т. М.) [6, с. 5].

Досліджуючи життєві завдання особистості у процесі соціально-психологічної адаптації Л. Лепіхова зазначає: «провідні характеристики особистості, що впливають на постановку життєвих завдань ,це особистісна цілісність, ефективність, цілеспрямованість, рівень зрілості, ієрархія цінностей, стилі саморегуляції. Відповідно до автономного, оперативного, гармонійного стилів молода людина по-різному бачить актуальні життєві завдання. Серед провідних мотивів мотивація прогнозування майбутнього для юнаків є найбільш актуальною, а засобами наближення до бажаного майбутнього вони

вважають соціальну активність, що сприяє самоствердженню, та збереження здоров'я» (Лепіхова Л. А.) [3, с. 88]. Таким чином, учена доводить, що мотивація особистості відіграє значну роль у процесі формування життєвих завдань та сприяє її самоствердженню.

Дослідниця Т. Ларіна вивчає життєстійкість особистості у процесі постановки життєвих завдань: «життєстійкість особистості впливає на постановку життєвих завдань, даючи змогу передбачати, контролювати значущі події та узгоджувати їх з особистісним змістом життя. Життєстійкість є психологічною передумовою готовності до діяльності у непередбачуваних обставинах, передбачаючи використання копінг-стратегій, а саме когнітивних ресурсів, що дають можливість аналізувати, прогнозувати, оцінювати відповідні смисли діяльності подолання, емоційних ресурсів, які «енергетично» забезпечують діяльність, виступаючи смисловим її наповненням, та особистісних ресурсів, до яких слід віднести надійність, відповідальність та внутрішню внормованість (Титаренко Т. М.) [цит. за 6, с. 6]. Отже, саме життєстійкість дозволяє підтримувати власний рівень активності та планувати власне майбутнє, а отже ставити перед собою життєві завдання.

У своєму дослідженні життєвих завдань Т. Титаренко орієнтується на соціальний конструктивізм, а постановка життєвих завдань у її розумінні залежить від соціально-психологічних чинників: «постановка життєвих завдань великою мірою обумовлюють соціально-психологічні чинники соціокультурної контекстуальності, діалогічної комунікації, множинної ідентифікації, аксіологічної своєрідності та соціальної семантики. Завдання є способом самопобудови через конструювання нових життєвих сенсів, моделлю бажаної трансформації життєвої траєкторії та набуття особистістю оновленої ідентичності. Основними властивостями життєвих завдань є процесуальність, несукцесивність, відкритість, невичерпність, нефінальність, наративованість. Нонфінальні, відкриті, наративні завданнєві практики життєконструювання в міру їхнього переосмислення змінюють їхніх виконавців» (Титаренко Т. М.) [6, с. 6].

У дослідженні орієнтуємося на учення Ю. Гундертайло (котрий досліджує життєві завдання як засіб реалізації життєвих смислів особистості) та В. Крайчинської (котра вивчає життєві завдання як форму часової перспективи) (Титаренко Т. М.) [6].

Дослідниця В. Крайчинська наступним чином описує етапи формування життєвих завдань особистості: «етапами формування життєвого завдання є ідентифікація себе як суб'єкта певної сфери життєдіяльності, усвідомлення масштабу завдання, оцінка власних ресурсів, аналіз обмежень та можливих наслідків розв'язання завдання. Окреслено основні сфери, в яких відбувається постановка життєвих завдань: дружба, навчання, кохання, сім'я, робота, гроші. Діагностичними ознаками сформованого завдання є самостійність його постановки, варіантність, ресурсність та процесуальність» (Крайчинська В. А.) [1, с. 117].

Таким чином можемо відзначити, що життєвий шлях особистості можна розглядати у векторі формування життєвих завдань. Життєві завдання особистості розуміємо як засіб реалізації життєвих смислів особистості та як форму часової перспективи.

Література:

1. Крайчинська В. А. Формування життєвих завдань та самонастановлення особистості. *Соціальна психологія*. № 2 (34). 2009. С. 114-123.
2. Максименко С. Д. Життєвий шлях особистості як базова категорія генетичної психології. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Психологічні науки. 2014. Вип. 2.12. С. 5-13.
3. Лепіхова Л. А. Індивідуальні відмінності соціально-психологічної адаптації старшокласників до постановки життєвих завдань у трансформаційному суспільстві. *Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України: наук.-теор. журн. НАПН України*. 2009. № 4 (65). С. 87–95.
4. Панок В. Г., Рудь Г. В. Психологія життєвого шляху особистості : монографія. К. : Ніка-Центр, 2006. 280 с.

5. Тавровецька Н. І. Структурні складові характеристики життєвого шляху особистості. *Збірник наукових праць інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. К. : Талком, 2016. Т. 9, вип. 9. С. 496-505.
6. Титаренко Т. М. Життєві завдання як практики самоконституювання особистості. *Соціальна психологія*. 2008. № 6 (32). С. 3-11.